

РАННЯ ТВОРЧІСТЬ ДАЙ ВАНШУ (1905–1950) ТА ЗАРОДЖЕННЯ СИМВОЛІСТСЬКОЇ ПОЕЗІЇ У КИТАЇ

У китайській літературі символізм набуває розвитку у середині 20-х років ХХ ст. Цей напрям був створений за зразком французької символістської школи. Але символізм у китайському варіанті був слабо вираженим, чому сприяла історична ситуація, а також нездатність китайських поетів сприймати і розуміти справжні знахідки французького символізму. З часом представники зазначеного напрямку у китайській літературі виробляють власну модель творчості, об'єднавшись навколо спілки “Сучасність” («现代会»). Представниками китайського символізму були Фен Найчао (1901–1983), Му Мутянь (1900–1971) та Дай Ваншу (1905–1950). Вони були вихідцями з літературної спілки романтиків “Творчість” («创造社»). Початок 20-х років дав нове життя символізму в китайській поезії; апогею він досяг уже у 30-і роки.

Художній напрям символізм, виплеканий французькими митцями, а згодом поширений по всьому світу, має такі особливості:

- думка і почуття у символічних віршах не важливі, ключовими факторами є створення настрою в поезії і прагнення вплинути на читача так, щоб він був захоплений твором. Значну роль відіграє музикальність вірша. Звуковий ефект важливіший від словесних та слухових, які можуть лише ускладнити сприймання поезії;

- об'єктивізм речей та образів допомагає зобразити духовний світ у символістській поезії і водночас не допускає самостійності та індивідуалізму ліричного героя;

- мистецтво натяків, виражених простими реченнями та словами, дарує читачу завуальовану та приховану красу. Цей фактор створює настрій захоплення поезією, який не можна описати. Натяк – головна особливість символізму;

- передання суму і розпачу. Скорботний настрій завжди присутній у символістській поезії [Zhongguo xiandai shige ji qita 1988, 57].

Символізм у Китаї став логічним наслідком розвитку романтизму, який шукав спасіння в культурі страждань і скорботи за ми-

нулим, що теж мало певний відбиток у поезії китайських символістів. Романтичні пориви до несвідомих і абстрактних ідеалів призвели поезію до відриву від дійсності, до невизнання об'єктивної реальності. Естетика символізму сповідувала ідеалізм, ставила на перший щабель інтуїцію, а не розум, їй бракувало життєвих поривів, адже, відвертаючись від жорстокої та брудної дійсності, символізм шукав рятунку не в боротьбі, а у втечі у світ ірраціонального, ідеального, омріяного. Любовна лірика символістів оспівувала не жінку, а туманний жіночий ідеал, завуальований та містичний. Улюбленими образами символістів були місяць, що помирає, холодне чоло, свічка, що згасає, осінь, ніч [Черкаський 1972, 310]. Пронизана печаллю і безнадійністю, поезія символістів була абстракційною. Автори намагалися передати відчуття того, що усе земне тимчасове і хитке, порівняно з неосезними силами природи.

Хоча китайський символізм має певні індивідуальні характерні риси, та цей напрям був неоднорідним. Представників символізму у Китаї було небагато, але кожен із них мав свої особливості. Лі Цзінфа, наприклад, повністю відійшов від національної традиції, зливаючись із символізмом французьким. Вірші Фен Найчао були пройняті безмежним сумом та відчаєм. У поезії Му Мутяня взагалі був відсутній зміст, цей поет зосереджувався на звукових та музикальних ефектах. У творчості ж Дай Ваншу поєднувалися три стихії – французький символізм, вітчизняна класика і погляди на сучасну людину.

Перша збірка віршів Дай Ваншу “Мої спогади” («我底记忆») була завершена і опублікована у 1929 році. У неї входять також вірші, написані до 1925 року. Хоча поезій, написаних у період “руху 4 травня”, небагато, але саме тут присутня лірика, яка стала потім рідкісним явищем у творчості Дай Ваншу. Символістського забарвлення поезія Дай Ваншу набула вже у 30–40-ві роки, а рання творчість була схильна частково до романтизму, а частково до реалізму. Багато віршів із першої збірки перегукуються з поезією китайських романтиків, водночас поет гостро описує реальність, віршам притаманний сумний настрій, особливо коли описуються болючі життєві питання.

Один із найвідоміших ліричних віршів Дай Ваншу “Дощова алея” («雨巷») був, як вважається, кінцем написання поезії у ста-

рому стилі в нову добу, а вірш “Мої спогади” («我的记忆») – початком нового стилю [Dai Wanshu 2006, 3]. Рання творчість Дай Ваншу має багато спільного з поезією французьких символістів. Особливий вплив на його поезію мали твори Поля Верлена, якого Дай Ваншу перекладав, і Чарльза Бодлера, досить відомі серед китайських поетів у ті часи. У творах Дай Ваншу можна побачити також і впливи поезії доби Тан (618–907), що проявлялися через настрої та образи окремих віршів.

Кожен критик має власний погляд на стиль написання першої збірки Дай Ваншу “Мої спогади”. Китайський дослідник Чжао Веймін пише, що у цій збірці вже проявляються символістські натяки, але тільки в окремих образах. На нашу думку, поезія Дай Ваншу перегукується із творами китайських романтиків, де панував сумний настрій. Та з іншого боку, вірші Дай Ваншу зовсім не схожі на романтичну поезію Вень Ідо (1899–1946) та Лю Дабая (1880–1932), веселу і безтурботну. Дай Ваншу писав песимістичні вірші, які своєю настроєвістю нагадували твори Лю Баньнуна (1891–1934). У поезії Дай Ваншу були і пейзажні замальовки, і безліч образів природи, але усе це передавало його душевний стан та переживання. Поезія Дай Ваншу символічна, але насамперед не за стилем, який поет перейняв у французьких поетів, а за вживанням символічних образів, кожен з яких мав своє приховане значення. Саме в цьому плані поезія Дай Ваншу мала спільні риси із традиційними віршами, у яких так само вживалися завуальовані образи. Дай Ваншу зображав пейзажні замальовки не лише задля надання поезії колориту, а і для змалювання свого настрою, душевних переживань, почуттів.

У мові, стилі написання, навіть у поданні думок у ранній поезії Дай Ваншу важко відшукати впливи традиційної поезії. Але вони істотно відчувуються в образах, особливо у ліричних віршах та сумній поезії. Навіть у пізній творчості Дай Ваншу, написаній у 40-і роки, зустрічається багато образів, взятих із доби Тан та інших епох. Так, наприклад, у поезії Дай Ваншу зустрічаються образи весни (春), хризантеми (菊), зокрема у вірші “Лютий” («二月»). Часто вживаним є образ осені (秋), яка інколи символізувала сум, але вірш “Осінь” («秋») має традиційне навантаження: старість, кінець життя. Два вірші циклу «Ширий крок» («款步») насичені такими образами, як сосна (松树), струмочок (小溪),

легкий вітерець (微风), за допомогою яких поет показує свою безсмертну любов, відданість, безмежну закоханість, але ставлення коханої жінки до автора холодне, без жодних почуттів, що змальовано через образ осіннього вітру (秋的风).

Образ вітру був традиційним символом. Залежно від того, яким був вітер – холодним чи теплим, осіннім чи весняним, – змінювався і настрій поезії. Такий образ часто зустрічається у ранній творчості Дай Ваншу, наприклад, вітер, що легенько віє (飘过的风) у поезії “Ніч” («夜是»). У вірші описується вітер, який приносить весну і пахощі любові (带着青春和爱的香味). Далі поет змальовує свою кохану, адже здавна образ легкого весняного вітру був символом любовних забав. Грайливим настроєм сповнена і перша половина вірша, пройнята весняною радістю та ніжними почуттями – поет із неймовірним захопленням пише про волосся своєї коханої. Та головна думка висловлена у рядках, що повторюються кілька разів:

我是怕著, 那飘过的风 *Я боюсь, що цей вітер, що легенько віє,*
要把我们的青春带去... *забере з собою нашу зелену весну.*

Такий фрагмент повторюється у кінці кожної строфи. Щоправда, в останньому рядку замість *зеленої весни* (青春) маємо *кохання* (爱情). Образ весни здавна був символом молодості, а також пов’язаний із коханням. Своє молоде кохання в образі зеленої весни і боїться втратити поет.

У вірші Дай Ваншу вживає французькі слова:

不要让古旧的 romance 和理想的梦过了...*не можна дозволити,*

щоб давній романс та ідеальний сон скінчилися.

Використання іноземних слів надає віршу сучасного стилю. Інші поети початку ХХ століття (наприклад, Вень Ідо) так само вживали слова європейських мов, живцем переносючи їх у свої твори. Таку своєрідну особливість мала поезія романтиків “4 травня”.

Щодо образу вітру, то з вищенаведеного можна зробити висновки, що він у аналізованому вірші передає загрозу почуттям. Вітер ніби і приносить кохання, але й може забрати його. Якщо перекласти дослівно, то вираз 飘过 можна трактувати як *вітер,*

що мчить повз. Вислів має таке значення завдяки результативному закінченню 过. Тому вітер, що мчить повз, може забрати із собою (带) кохання поета.

У одному зі своїх ранніх віршів “Захід сонця” («夕阳下») Дай Ваншу вживає символ *захід сонця* (夕阳). У традиційній поезії він мав значення старості, кінця життя, суму, втрати надії. Такого ж значення надає образіві й Дай Ваншу. Поезія пройнята сумом через те, що життя минає, а сам поет в образі старого хворого чоловіка блукає у сутінках. Настрій поезії сумний, а образи натякають на безцільність життя і завершення радостей і бід ліричного героя, тобто смерть, – якщо не фізичну, то духовну.

Сутінки символізують настання душевної темноти. Часто вживаний у поезії символістів образ самотності, про яку говорить поет у своєму вірші, виражений через образ заходу сонця. Маємо також образ тіні, худі і довгої (瘦长的影子), що також вказує на самотність. У традиційному вжитку тінь завжди була присутня в поезії, коли йшлося про самотника, одну людину, яка нікого не має, крім своєї тіні.

Як бачимо з вищенаведеної поезії, Дай Ваншу вживає традиційні образи, зберігаючи їхнє значення і завуальований зміст. Дай Ваншу, на відміну від інших поетів-сучасників, рідко надавав традиційним образам своїх значень і, як правило, не змінював прихованого змісту класичних символів. Ще одним яскравим прикладом є вірш “Нічна пісня блукальця” («流浪人的夜歌»), де бачимо образ місяця. Мандрівців часто супроводжував місяць. Ця тема була поширеною у поезії епохи Тан. На закінчення вірша мовиться, що поет хоче піти разом із місяцем. Такий момент перегукується з поезією Лі Бо “Під місяцем самотно п’ю” («月下独酌»).

Поезія Дай Ваншу багата авторськими символами, але традиційні впливи все ж відіграють невід’ємну роль. Багато традиційних образів зустрічаються у пізній поезії Дай Ваншу, у ранній же простежуються європейські впливи. Наприклад, вірш “Дощова аля” («雨巷») подібний до “Осінньої пісні” П. Верлена. Обидва вірші пройняті хвилюванням і сумним настроєм. У вірші Дай Ваншу багато прикметників, які допомагають деталізувати описані обставини, багато повторів як окремих слів та рядків,

так і строф. На нашу думку, це наближає вірш до європейських зразків, а також вносить новизну та вільний стиль у китайську поезію, яка ще не мала таких поширених віршів нової форми.

Вірш Верлена “Осінь пісня” не схожий на поезію Дай Ваншу “Дощова алея”. Перша поезія написана цілком у символічному стилі, але із другою її пов’язує спільний настрій, меланхолічний тон і безнадійний сум. У поезії Верлена образ, що навіває атмосферу туги, – це осінь, у Дай Ваншу – дощ. Обидва поета описують втрачену надію. Французький поет пише про те, що його несе дикий вітер, немов мертвий листок, дні минулі вже ніколи не повернуться, попереду лише осінь, яка вбиває усі надії і схожа на кінець життя. Дай Ваншу пише, що уже й не сподівається зустріти дівчину, яку шукає, але однаково продовжує пошуки, підбадьорюваний спогадом. Втрату надії можна прочитати у погляді дівчини, яку описує поет. Вірш досить детально описує усе, що бачить поет.

Поезія Дай Ваншу – це ще не повністю символічний стиль, простежуються лише певні натяки впливів французьких символістів на раннього автора, наприклад, меланхолія, деталізація і повтори. Наведемо приклад однієї строфи:

她彷徨在这寂寥的雨巷，	<i>Вона мандрувала цією</i>
	<i>самотньою дощовою алеєю,</i>
撑着油纸伞	<i>Тримаючи в руках парасоль.</i>
像我一样，	<i>Схожа на мене,</i>
像我一样地	<i>Схожа на мене,</i>
默默彳亍着，	<i>Безмовно тиняючись,</i>
冷漠，凄清，又惆怅...	<i>Байдужа, самотня, невтішна...</i>

Поет деталізує парасоль, вживаючи слово 油纸伞, що дослівно перекладається так: *парасоль з паперу, просякненого олією*. Саме такими були парасолі у ті часи. Вживання якісних прикметників для опису побутових речей у китайській поезії було поширеним явищем. Дай Ваншу також не був винятком.

Вірш “Дощова алея” описує те, як ліричний герой мандрує алеєю в дощ, сподіваючись зустріти дівчину, яку колись тут бачив. Увесь вірш побудований на описі дівчини, але не її зовнішності, а почуттів, настрою, душевного стану, навіть погляду. Автор майже не говорить про свої почуття, але через настрої поезії ми

відчуваємо його душевний стан, до того ж він часто порівнює дівчину із собою (像我一样 *схожа на мене*).

Вірш не має строгої форми, але деяку циклічність у побудові можна простежити. Поезія має сім чітко розділених строф, у кожній дотримана однакова кількість рядків, проте з різною довжиною. Перша і остання строфи повторюються, створюючи своєрідне обрамлення. Увесь вірш побудований на повторах, іноді повторюються рядки, але частіше – окремі фрази. У кожній строфі маємо повтор щонайменше однієї фрази і кількох слів, як правило, іменників, таких як *довгий сум* (悠长), *бузок* (丁香), *сон* (梦). Усі ці повтори грають неабияку роль, вони підсилюють настрій вірша, надають йому певного колориту, створюють своєрідний ритм. У традиційних китайських віршах теж багато повторів, але зовсім іншого характеру. Кожним повтором Дай Ваншу робить наголос на потрібну йому деталь. Наведемо приклад:

...她是有丁香一样的颜色，
丁香一样的芬芳，
丁香一样的忧愁，
在雨中哀怨，
哀怨又彷徨...

...її колір схожий на бузок,
її запах схожий на бузок,
була сумна, немов бузок,
серед дощу печальна,
печальна й нерішуча...

Як бачимо, Дай Ваншу робить наголос на певних образах і деталізує за допомогою них саму дівчину.

У вірші багато прикметників та іменників, пов'язаних зі значенням суму, туги, але вони рідко повторюються. Майже у кожному рядку поет вживає нове слово, яке характеризує відчуття, наприклад: *愁怨* (засмучений), *忧愁* (сумний, невеселий), *哀怨* (печальний), *冷漠* (байдужий), *凄清* (безрадісний), *惆怅* (невтішний), *迷茫* (стурбований), *凄婉* (невеселий).

Поезія “Дождова алея” не має традиційних образів, натомість – лише авторські. Сам образ дощової алеї (雨巷) несе у собі певний підтекст. Це не просто місце, де відбуваються події і розгортається сюжет, – через цей образ поет зображає своє життя. Автор описує дощову алею як довгу і самотню (悠长又寂寥的雨巷). Колись на алеї він зустрів дівчину, яка промайнула крізь його життя, але залишила глибокий слід своїм поглядом, ароматом, сумним настроєм. Життя поета сумне і самотнє, він

мандрує ним, немов алеєю, чекаючи на диво, яким і була тоді дівчина.

Ще один яскравий образ у поезії – *бузок* (丁香), який повторюється у вірші кілька разів. Поет порівнює дівчину із квітами бузку і пише, що вони обидві сумні. На нашу думку, цей авторський образ символізує сум. Маємо такий рядок:

她的...丁香般的惆怅... *її невтішність, що має в собі бузок...*

Такий образ зустрічався у поетів пізньої Тан. Таке ж емоційне забарвлення бузок має у вірші Лі Цзіна “Бузок, що несе в собі печаль дощу” («丁香空结雨中愁»). Цей вірш пройнятий сумом і безнадійними сподіваннями, як і вірш “Дощова алея”. Дай Ваншу показує своє безнадійне марення через порівняння дівчини зі сном: “Дівчина промайнула, мов у сні” (像梦中飘过). Іноді навіть не зрозуміло, чи то правда була, чи марення. Поет мандрує алеєю, і усе, що він має, – це маленьку надію зустріти ту дівчину знову. Але ніякої впевненості в цьому ми не бачимо, тому настрої поезії печальний. Подібний характер мали вірші танського поета Лі Шаніня. Його поезія, як і більшість поетичного доробку Дай Ваншу, була написана в песимістичному настрої; їй були притаманні розчарування й безнадія. Тому цих поетів часто порівнюють за стилем написання меланхолійних віршів [Dai Wanshu 2006, 15]. Щодо бузку, то у поезії епохи Тан він вживався у віршах із сумним настроєм. У вірші “Дощова алея” бузок має таке саме значення.

Стилем написання вірш “Дощова алея” схожий на поезію французьких символістів. Їхнім віршам також були притаманні повтори фраз і лексем (більше двох разів), велика кількість прикметників. Тому поезія Дай Ваншу “Дощова алея” була синтезом символістського стилю і традиційних китайських образів, що виступали головними символами вірша.

Інший характер має вірш “Мої спогади” («我的记忆»). Автор пише про свої спогади, як про найкращих друзів, які живуть у багатьох речах, які поет використовує щодня. Спогади не нав’язливі, а навпаки – приємні для автора: він не проганяє їх, а шукає у всьому, що його оточує.

Вірш написаний вільним стилем. У деяких збірниках творів Дай Ваншу він навіть представлений як прозовий твір. Але до

вірша його наближають повтори однакових слів і фраз, а також часто вживане автором своєрідне обрамлення вірша. Поезія починається і закінчується рядком “Мої спогади мені вірні” (我的记忆是忠实于我的). У вірші маємо п’ять рядків, які починаються висловом “вони живуть у...” (它生存在...), постійно повторюється займенник 它 (вони), який, як правило, стосується неживих істот. Поет трактує спогади як своїх єдиних друзів. Знову бачимо притаманні для символістів образи: сльози (眼泪), жалісно плакати (凄凄地哭), душа (灵魂).

Вірш завуальований: автор говорить про спогади, але не вказує, які саме згадки носить він у серці. Та через тонкі символічні натяки можна здогадатися, що вірш “Мої спогади” належить до любовної лірики. Майже всі речі, в яких живуть спогади, пов’язані з жінкою, з почуттями. Наведемо рядки з вірша:

它生存在绘着百合花的笔杆上,
 вони живуть в олівці, що малює лілеї,
 它生存在破旧的粉盒上,
 вони живуть у старій пудрениці,
 它生存在颓垣的木莓上,
 вони живуть у моху зруйнованої стіни,
 它生存在喝了一半的酒瓶上,
 вони живуть у випитій наполовину пляшці вина,
 在撕碎的往日的诗稿上,
 у розірваних чернетках минулих віршів,
 在压干的花片上...
 у засушених букетах квітів...
 ...有时它还模仿着爱娇的少女的声音
 ...іноді вони імітують милий жіночий голос.

Образи, наведені у прикладі, – лілеї (百合花), стара пудрениця (旧的粉盒上), випита наполовину пляшка вина (喝了一半的酒瓶), засушений букет квітів (压干的花片), милий жіночий голос (爱娇的少女的声音), – вказують на романтичний підтекст і присутність жінки у спогадах автора. Вірш “Мої спогади” належить до ранньої поезії Дай Ваншу. Він написаний мовою байхуа, з уживанням граматичних конструкцій (наприклад, 在...上, що вживається з обставиною; 著, що вказує на тривалість дії), які були новими у поезії.

Поезія Дай Ваншу була насичена традиційними образами, які мали те ж саме значення, що і давня китайська поезія. Наприклад, часто вживаними образами були: весна (春), осінь (秋), вітер (风), бузок (丁香). За меланхолійним настроєм поезію Дай Ваншу можна порівняти як із поезією багатьох авторів епохи Тан, так і з деякими представниками французької символістської школи, наприклад, із П. Верленом та Ш. Бодлером. Вірші Дай Ваншу особливі за формою та стилем. Вони сповнені повторів як окремих слів, так і речень. У кожній поезії – велика кількість означень, які деталізують образи і описи окремих явищ, а також синонімів та близьких за значенням слів, що створюють особливий колорит віршів Дай Ваншу.

ЛІТЕРАТУРА

Беляев Н. В. Поэтика русского символизма. Киев, 2003.

Волинський П. К. Основи теорії літератури. Київ, 1967.

В поисках звезды заветной. Китайская поэзия первой половины XX века / Сост. Л. Е. Черкасский. Москва, 1988.

Кононенко В. І. Символи української мови. Івано-Франківськ, 1996.

Черкасский Л. Е. Новая китайская поэзия (20–30-е годы). Москва, 1972.

Eberhard W. Symbole chińskie. Słownik. Kraków, 1996.

Dai Wanshu / Chao Weimin bianzhu, Fan Minru zhubian. Taipei, 2006.

Dai Wanshu juan: zhongguo xinshi shiliaoze / Ya Song bian. Taipei, 1977.

Zhongguo xiandai shige ji qita / Song Yushi zuozhu. Taipei, 1988.